

Den tidlige sociale udvikling

Indsigter fra eksperimentel spædbarnsforskning

Forestil dig et spædbarn på seks måneder. Kan et barn i denne alder siges at have avancerede sociale evner? Barnet kan endnu ikke tale, sidde selv eller spise uden hjælp. Alligevel deltager det allerede i en social verden, som omfatter både omsorgspersoner, søskende, bedsteforældre og andre børn. Fra de allerførste måneder af livet er spædbørn omgivet af andre mennesker, som inviterer til forskellige sociale samspil. Det lille barn skal derfor tidligt lære at afkode og respondere, når mor smiler, far starter en titte-bøh-leg eller storebror vil vise et sejt stykke legetøj frem.

Ved første øjekast kan sådanne hverdagseksempler på sociale samspil virke simple. Eftersom vi oplever interaktioner mellem små børn og andre mennesker næsten dagligt, er de så naturlige for os, at vi let kommer til at tage dem for givet. Men i virkeligheden er selv helt tidlige sociale samspil komplekse. At forstå og interagere med andre mennesker allerede i spædbarnsalderen bygger på en omfattende social udvikling. Et grundlæggende spørgsmål inden for udviklingspsykologien er derfor: Hvordan kan vi bedst karakterisere den sociale udvikling i det første leveår?

At stille den slags spørgsmål er kernen i eksperimentel spædbarnsforskning - og samtidig er det spørgsmål, der ofte vækker forundring og metodiske overvejelser. For hvad kan vi egentlig sige om børn, der endnu ikke har sprog og derfor ikke selv kan forklare, hvordan de forstår andre mennesker? Hvilke undersøgelsesmetoder skal der til for at få et indblik i den tidlige sociale udvikling? Og hvordan sikrer vi, at det vi observerer i et laboratorium, faktisk afspejler den måde, spædbarnet indgår i en social verden i hverdagen?

Netop sådanne overvejelser har været omdrejningspunktet for mit ph.d.-projekt, hvor jeg har undersøgt 200 spædbørn. På baggrund af et eksperimentelt studie af den tidlige sociale udvikling i alderen 6 til 12 måneder viser min forskning, at flere centrale sociale evner udvikler sig tidligere og mere gradvist, end man traditionelt har antaget. Med min forskning håber jeg derfor at pege på, hvordan spædbarnsforskning kan bidrage med ny viden om den tidlige sociale udvikling - en udvikling der har betydning langt ud over det første leveår.

Det særlige ved at forske i spædbørn

At forske i spædbørns udvikling indebærer helt særlige metodiske udfordringer. Spædbørn kan ikke fortælle, hvordan de oplever eller forstår deres sociale omverden, og som forsker har man derfor kun den mulighed at tage udgangspunkt i børnenes observerbare adfærd. Over tid er der heldigvis udviklet en række imponerende eksperimentelle paradigmer, hvor spædbørns ansigtsudtryk, blikretning, hjerneaktivitet og bevægelser anvendes som indikatorer på eller såkaldte vinduer ind til deres tidlige sociale udvikling.

Laboratoriestudier, også kaldet eksperimentel forskning, spiller her en særlig rolle. I laboratoriet er der mulighed for at skabe kontrollerede rammer og systematiske observationer, som er ens for alle børn. Vi kan præsentere børnene for forskellige opgaver, hvor vi mindsker påvirkning fra omgivelserne, særligt forældre, og hvor vi gør brug af legetøj, børnene ikke har mødt før.

Selv i disse rammer stiller arbejdet med spædbørn dog store krav til fleksibilitet og opfindsomhed. Spædbørns korte opmærksomhedsspænd, begrænsede motoriske færdigheder og skiftende dagsform betyder, at eksperimentelle opgaver må være nøje tilrettelagt for at være både engagerende og alderssvarende. Spædbørnsforskning er således en videnskabelig praksis, hvor metodiske valg er af helt afgørende betydning for, hvilken viden vi kan frembringe om den tidlige udvikling.

Figur 1: Billeder fra laboratoriet der bruges til spædbørnsforskning i Aarhus.

Et socialt mirakel i det første leveår?

Inden for udviklingspsykologien er spædbørns tidlige sociale udvikling i mange år blevet beskrevet med henvisning til et slags socialt mirakel, der indtræffer hen mod slutningen af det første leveår.

Siden slutningen af 1990'erne, hvor man begyndte at lave omfattende, systematiske studier af forskellige sociale evner i spædbarnsalderen, er udviklingen ofte blevet karakteriseret ved den såkaldte "9-måneders-revolution". Betegnelsen mirakel eller revolution dækker over forestillingen om, at spædbørn omkring 9-måneders-alderen pludselig begynder at udvise nye sociale evner, som fundamentalt ændrer deres måde at indgå i sociale samspil.

Tre centrale social-kognitive evner har især været i fokus i denne forskning: fælles opmærksomhed, intentionsforståelse og forsinket imitation. Fælles opmærksomhed refererer til barnets evne til at dele opmærksomhed om noget i verden med andre - for eksempel ved at følge en voksens blik mod et objekt. Intentionsforståelse handler om barnets begyndende forståelse af, at andre mennesker handler målrettet med udgangspunkt i deres intentioner. Forsinket imitation dækker over evnen til at huske og senere gengive handlinger, barnet tidligere har observeret. Disse evner anses som fundamentale for, at spædbørn meningsfuldt kan indgå i en social verden.

At undersøge den tidlige udvikling med syngende bamser og andre spændende objekter

Formålet med min ph.d.-afhandling var at undersøge, hvordan disse tre centrale social-kognitive evner udvikler sig og hænger sammen hos de samme børn i det første leveår. Hidtil har forskning i spædbarnsalderen primært undersøgt tidlige sociale evner hver for sig, hvilket har gjort det vanskeligt at afdække både udviklingen af og sammenhængene mellem fælles opmærksomhed, intentionsforståelse og forsinket imitation.

Afhandlingen bygger på et tværsnitsstudie af 200 spædbørn i alderen 6 til 12 måneder. Alle børn kom på besøg i laboratoriet to dage i streg, hvor jeg præsenterede dem for en række forskellige strukturerede, men sjove opgaver, vi lavede sammen. I opgaverne indgik syngende bamser og andre spændende objekter, som var designet til at fange børnenes opmærksomhed og gøre dem interesserede i at interagere med mig. Opgaverne gav derved mulighed for systematisk at observere fælles opmærksomhed, intentionsforståelse og forsinket imitation.

Figur 2: Billeder fra de tre opgaver brugt til at undersøge den tidlige sociale udvikling.

Resultaterne fra studiet viste, at alle de undersøgte social-kognitive evner udvikler sig tidligere og mere gradvist, end man traditionelt har antaget. Allerede 6 måneder gamle børn udviste simple, men systematiske manifestationer af evnerne fælles opmærksomhed, intentionsforståelse og forsinket imitation. Det sætter spørgsmålstegn ved ideen om et socialt mirakel eller en revolution. I stedet peger resultaterne på, at den tidlige sociale udvikling bedst kan karakteriseres som en gradvis proces, hvor evnerne løbende bliver mere komplekse og avancerede.

Spædbarnsforskning i lyset af aktuelle samfundsdebatter

I de senere år har barnets første 1000 dage fået en central placering i både forskning, politik og den offentlige diskussion. Perioden fremhæves ofte som afgørende for barnets trivsel, udvikling og senere livsmuligheder – og som et tidspunkt hvor tidlige indsatser kan gøre en afgørende forskel.

Min forskning bidrager til disse aktuelle debatter ved at nuancere, hvad tidlig social udvikling faktisk indebærer. Når jeg finder, at centrale social-kognitive evner udvikler sig gradvist fra 6-måneders-alderen, udfordrer det forestillingen om pludselige udviklingsspring, hvor bestemte kompetencer enten er til stede eller fraværende på bestemte tidspunkter. I stedet peger resultaterne på, at spædbørn tidligt indgår i sociale samspil, og at deres forståelse for andre mennesker avanceres over tid. Denne viden har betydning for, hvordan vi rådgiver forældre, hvordan vi tilrettelægger tidlige indsatser, og hvordan vi understøtter trivsel i barnets hverdag – fx i hjemmet og i dagtilbud. At forstå spædbørns sociale udvikling handler således ikke kun om de første leveår, men om at skabe et forskningsbaseret fundament for beslutninger om de små hoveder, der rækker ud over laboratoriet med konsekvenser for børn verden over.

/Sofie Aamand Beyer

Cand.psych. og ph.d. i psykologi